

رایزنی در بیروت و دمشق

علی باقری کنی، سرپرست وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران، در ادامه رایزنی‌های منطقه‌ای در خصوص جنگ غزه، پنج‌شنبه و جمعه هفته گذشته به لبنان و سوریه سفر کرد. باقری در بیروت با نجیب میقاتی، نخست‌وزیر پیشسرد امور لبنان، عبدالله بوجیب، وزیر خارجه لبنان و سیدحسین نصرالله، دبیرکل حزب الله لبنان دیدار و گفت‌وگو کرد. سرپرست وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران در دیدار با وزیر خارجه لبنان، ضمن تاکید بر اینکه «لبنان، آرامش و پیشرفت لبنان هدف جمهوری اسلامی ایران است»، خواستار برگزاری نشست فوق‌العاده وزرای خارجه کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی شد. باقری در دمشق پایتخت سوریه نیز ضمن نشست با رهبران گروه‌های مقاومت فلسطینی، با فیصل مقداد، وزیر خارجه سوریه دیدار و گفت‌وگو کرد. باقری در نشست خبری مشترک با وزیر خارجه سوریه با اشاره به اینکه «ایران توانست با ابتکار وعده صادق، رژیم صهیونیستی را در یک وضعیت انفغالی قرار دهد»، گفت: «به سوریه آمدم تا با برادران سوری خود در مورد آخرین تحولات غزه و رفع رایزنی کنیم و بتوانیم به یک راهکار مشترک برای توقف تجاوزات صهیونیست‌ها دست پیدا کنیم و اقدام جمعی در این ارتباط انجام دهیم.» باقری تاکید کرد: «ایران همچون گذشته و راسخ‌تر از گذشته در کنار مقاومت در برابر اشغالگری صهیونیست‌ها ایستاده است. ایران و سوریه ۲ هم‌راه، ۲ هم‌کار و ۲ دوست صمیمی در مسیر توسعه همکاری دوجانبه و ۲ ستون اصلی ثبات در منطقه هستند.»

انتقاد مجدد از سطح همکاری ایران آژانس

رافائل گروسس، مدیرکل آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، دوشنبه، در بیانیه آغازین خود در نشست شورای حکام آژانس در وین در رابطه با برنامه هسته‌های ایران، با اشاره به آخرین گزارش خود در رابطه با راستی‌آزمایی برنامه هسته‌های ایران ذیل برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) مطابق با قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل گفت: «ذخایر اورانیوم غنی‌شده ایران، از جمله اورانیوم غنی‌شده تا ۶۰ درصد در حال افزایش است.» وی مدعی شد که آژانس انرژی اتمی تداوم دانش خود را در رابطه با تولید و موجودی سانتریفیوژها، روتورها، آب سنگین و کنساترته سنگ اورانیوم از دست داده است. گروسس افزود: «بیش از سه سال از توقف موقت اجرای پروتکل الحاقی توسط ایران می‌گذرد بنابراین بیش از سه سال از زمانی که آژانس قادر به دسترسی تکمیلی در ایران بوده، گذشته است.» در واکنش به این بیانیه نمایندگی ایران در سازمان‌های بین‌المللی با بیان اینکه منشأ اتهامات صادرآرانی آژانس، از سوی رژیم صهیونیستی است، اعلام کرد، حضور ۱۲۰ بازرس آژانس در ایران، به وضوح نشان می‌دهد تهران تمایل دارد این نهاد را قادر سازد تا وظایف خود را با بهره‌مندی از بازرسان مختلف با تجربه انجام دهد. بریتانیا، آلمان و فرانسه با ارائه پیش‌نویس قطعنامه‌ای به شورای حکام، از عدم همکاری تهران با آژانس انتقاد کرده و خواستار شفاف‌سازی درباره ذرات اورانیوم به دست‌آمده در سه سایت اعلام‌نشده ایران شدند. شورای حکام آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، واپسین بار دو سال پیش قطعنامه‌ای علیه جمهوری اسلامی ایران صادر کرده‌بود. در طول هفته‌های گذشته رسانه‌ها از جمله رویترز و وال استریت ژورنال در گزارش‌هایی تاکید کرده‌بودند که آمریکا با صدور قطعنامه در شورای حکام آژانس مخالف است. هر چند سخنگوی وزارت خارجه آمریکا در پاسخ به خبرنگاران گفته‌بود آمریکا از هیچ کشوری نخواست است به این قطعنامه «رای منفی» بدهد، اما وال استریت ژورنال به نقل از مقام‌های آگاه نوشته‌بود آمریکا خودش به این قطعنامه رای منته می‌دهد و از دیگران هم خواسته‌است که به آن رای منته بدهند.

خان، در مورد معامله با آذربایجان می‌توان فهمید که یگان Block III-17 JF از تجربه نبرد با نیروی هوایی هند بر خوردار است. خلبانان پاکستانی عمدتاً با هم‌اوردان هندی و تا حدودی ایرانی رویه‌رو بوده‌اند و نیز تجربه‌ای را در قبال ناوگان جنگنده‌های فرانسوی و روسی به دست آورده‌اند. آن‌ها همچنین با مجموعه‌ای از سامانه‌های موشکی زمین به هوای بومی و قدیمی روسی نیز سروکار داشته‌اند. جالب اینجاست که خلبانان پاکستانی با رافائل نسل پنجم فرانسوی در قطر پرواز کرده‌اند. این تجربه بخشی از بازار فروش پاکستان است.

بنابراین خلبانان پاکستانی، هم به اندازه کافی پرواز کرده و هم با کل ناوگان هوایی‌های جت جنگنده اطرافشان درگیر بوده‌اند. اکنون خلبانان آذربایجانی احتمالاً با همان شرایط کم‌بیش رویه‌رو خواهند شد، از جمله میرز ۲۰۰۰، که یکی از در دسترس‌ترین جنگنده‌های جت برای ارمنستان است که توسط هند تولید می‌شود و در حال حاضر بزرگ‌ترین جنگنده‌ای است که در اختیار ایروان قرار دارد. در واقع، خلبانان پاکستانی همچنین با طیف وسیعی از موشک‌های زمین به هوای خود کرده‌اند که خلبانان آذربایجانی احتمالاً با نمونه‌هایی از آن که توسط ارمنستان یا ایران مستقر خواهد شد، رویه‌رو می‌شوند. در نهایت، آموزش خلبانان آذربایجانی مقرون به‌صرفه‌تر خواهد بود زیرا یگان پاکستانی تنها برای خرید آرتان، بلکه برای پرواز نیز آرتان تر هستند.

مشارکت توسعه‌دهندگان پاکستانی در پروژه KAAD به‌درستی مستند شده، این طرح شامل جنگنده نسل پنجمی است که در حال ساخت توسط صنایع هوافضای ترکیه است. گفته می‌شود هدف از ساخت این جنگنده، جایگزین کردن اف-۱۶ فایتینگ فالکن در نیروی هوایی ترکیه و همچنین برای صادرات نیز در نظر گرفته شده است. یکی از دلایل اصلی اینکه پاکستان ترکیه را به‌عنوان یک شریک تسلیحاتی می‌بیند، این واقعیت است که اسلام‌آباد می‌خواهد از وابستگی بیش‌از‌حد خود به چین و غرب برای تسلیحات اجتناب نماید. گزارش‌های رسانه‌ای حاکی از آن است که حدود ۲۰۰ مهندس سازمان هوانوردی پاکستان (PAC) به‌صورت مستقیم در این برنامه تحت هدایت ترکیه مشارکت دارند. به گفته سعید خان معاون سابق سازمان هوانوردی پاکستان، آنچه احتمالاً کمتر گزارش شده است، اهمیت تجربه خلبانی است. مزیت ضمنی دیگر این خرید خاص، این است که «سه برادر» رویه تاکتیکی و راهبردی خود را با استفاده از سامانه‌های پهپاد ترکیه ادغام کرده‌اند. برنامه Kaan ترکیه‌اندیشه هوایی بدون سرشنین را نیز در سر می‌پرواند. اکنون می‌توان آن را در طیف وسیعی از زمینه‌های گوناگون و نیز طیف گسترده‌ای از فناوری‌های سنتی محک زده، داده‌ها را به دست آورد و برای برآورد کردن انتظارات بالاتر اقدام نمود.

اهمیت راهبردی این دادوستد

در تندگی‌های روابط بین‌الملل چنین خرید نظامی‌ای در واقع خرید یک رابطه سیاسی یا تعمیق آن تلقی می‌شود. اگرچه باکو همواره ادعای روسیه در مورد موقعیت قدرت منطقه‌ای مسکورا به رسمیت شناخته است، اما آذربایجان عضو سازمان پیمان امنیت جمعی (CSTO) نیست و به‌شدت نسبت به آن غیرمتعهد باقی‌مانده است. این کشور چار چوب دیپلماتیک چندملیتی «۲۰۲۴» را ترجیح می‌دهد. آذربایجان در این رویکرد دیپلماتیک تنها نیست و در این زمینه دستیابی به JF-17 ممکن است به‌عنوان یک مورد آزمایشی تلقی شود.

با از رفتن زیرساخت‌های تدارکاتی روسیه، ازبکستان و سایر اعضای سازمان کشورهای به‌اصطلاح ترک‌زبان، احتمالاً به‌عنوان مشتریان بعدی در نظر گرفته می‌شوند. سازوکار نظامی-صنعتی پاکستان به هدف ارائه قابلیت «دید برتر خلبان-سامانه» و برتری در شرایط و مختصات، برای کشورهایی که منابع لازم برای دستیابی به سامانه‌های پیشرفته غربی را ندارند، طراحی شده است. پاکستان به دنبال پر کردن خلأ رو به گسترش روسیه است و یک زنجیره ارزش مقاوم در برابر تحریم‌ها را فراهم می‌کند که می‌تواند برای گنجاندن طیف گسترده‌ای از مهمات، طراحی شود. این پروژه، عموماً کشورهای را مدنظر دارد که غیرمتعهد هستند، امکانات اقتصادی محدودی دارند و احتمال تحریم‌های غرب را یک امکان واقعی قلمداد می‌نمایند. مینامار و نیجریه دو مشتری اول بودند. عراق بعدی است. به گفته دو منبع پاکستانی، آرتانتین نیز تا زمان تغییر دولت اخیر مشتری احتمالی بود.

چنین روابطی منجر به یک وابستگی متقابل خواهد شد. سرمایه‌گذاری‌ها در چنین معامله‌ای تا ۶۰ درصد بر روی آموزش و زیرساخت‌های مشترک است. در چنین ساختاری، ارزیابی ریسک مالی کشوری که مشتری است، لحاظ نمی‌شود. سازمان‌های هوانوردی پاکستان و ترکیه نهادهای نخبه‌ای هستند. در واقع، فروش جنگنده‌های جت به‌منظور محافظت از توانایی جنگی در برابر یک محیط اقتصادی ناپایدار است.

این لزوماً یک برنامه رقابتی با برنامه kaan ترکیه تلقی نمی‌شود. همانند تمام سامانه‌های نوین، پلتفرم JF-۱۷ چند پارچه است و قابلیت افزایش ورودی ترکیه را نیز دارد. همان‌طور که پروفیسور گوونگ اشاره کرده است، سازواره‌های صنعتی-نظامی ترکیه در این زیرساخت مورد آزمایش قرار گرفته و تکامل می‌یابند، بدون اینکه یکپارچگی اکوسیستم داده‌های ناتوا را به خطر اندازند. علاوه بر این، توافق با پاکستان به تعمیق ساختار نظامی-صنعتی در حال ظهور بین سه کشور کمک می‌کند. این پلتفرم ممکن است در واقع راه حل موقتی در مدت انتظار برای جنگنده نسل پنجم کان یا خان باشد. در حال حاضر، این راه حل موقت به‌موقع است و خلأ روسیه را در جهان چندقطبی در حال گسترش، پر می‌کند؛ جایی که همکاری چندملیتی بدون قیود چندجانبه ممکن است به هنجاری جدید تبدیل شود؛ فضایی که بابستی در مجموع منتظر آن بود.

شهر کراچی در سپتامبر ۲۰۰۲ به امضا رسید. همچنین دو کشور، ۲۶ سند در چار چوب بیانیه مشترک مشارکت راهبردی جمهوری آذربایجان و جمهوری اسلامی پاکستان در سال ۲۰۱۵ به امضا رساندند که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است.

سه برادر و راه‌حل موقتی جنگنده جت-۱۷

برای بیش از یک دهه، فروش جنگنده‌های جت پاکستانی به آذربایجان در مرکز گمانه‌زنی‌های تکراری بوده است. این رویداد از نظر دیپلماتیک، وجهی راهبردی دارد. پاکستان پس از ترکیه دومین کشوری بود که در سال ۱۹۹۱ استقلال آذربایجان را به رسمیت شناخت. ارمنستان نیز مشخصاً در سال ۲۰۱۷ به دلیل روابط نزدیک با کو با اسلام‌آباد، از ارتباط پاکستان با سازمان پیمان امنیت جمعی به رهبری روسیه (CSTO) جلوگیری کرد.

منافع راهبردی مشترک بین دو کشور پاکستان و آذربایجان باعث شده تا از مواضع یکدیگر در مورد اختلافات ارضی حمایت کنند. این موضوع از جمله ستون‌های مهم روابط آن‌هاست: پاکستان از آذربایجان در مورد قره‌باغ کوهستانی حمایت می‌کند در حالی که آذربایجان از پاکستان در باب کشمیر پشتیبانی می‌نماید. پیشینه دو کشور که عقبه تاریخی‌ای دارند و برآمده از تحولات سیاسی و استعماری هستند نیز مزید بر علت است، و همین امر نیز منجر شده که دو حاکمیت نسبت به یکدیگر احساس هم‌آوایی کنند. پاکستان در جریان جنگ دوم ۴۴ روزه قره‌باغ در سال ۲۰۲۰ مستشاران نظامی خود را به آذربایجان اعزام کرد که وضعیت ارضی را تغییر داد. ژنرال عاصم مُنیر، فرمانده ارتش پاکستان در نوامبر ۲۰۲۳ از باکو بازدید نمود و در آنجا با الهام علی اف دیدار کرد. به گفته «عمر کریم»، تحلیلگر سابق مؤسسه خدمات متحد سلطنتی آسیای جنوب شرقی، این نشست خارج از چار چوب نشانه‌ای بود مبنی بر اینکه یک معامله بزرگ در حال شکل گرفتن است.

جمهوری آذربایجان در عین حال به سامانه جنگنده نسل پنجم ترکیه نیز چشم دوخته است. این برنامه در سال ۲۰۱۰ راه‌اندازی شد، و در حال حاضر برنامه جنگنده جت بومی آنکارا، تنها گزینه آن است. ترکیه پس از کناره‌گیری از برنامه F-35 ایالات‌متحده در سال ۲۰۱۹، توانست جت جنگنده نسل ۴/۵ را ایمین کند. نه ترکیه و نه آذربایجان نمی‌توانند برای جت جنگنده دست یاری به‌سوی فرانسه دراز کنند. سوئد نیز گزینه‌ای دور از ذهن است و آلمان فروش Eurofighter [یوروفرایتر] به آنکارا را به حالت تعلیق درآورده است. لذا در حال حاضر ترکیه و آذربایجان به یک راه‌حل موقت نیاز خواهند داشت.

این راه‌حل ممکن است برای هر دو کشور یکسان نباشد. JF-17 پاکستانی اغلب به‌عنوان الگوی تکامل یافته جنگنده چینی J-7 که بدیل میگ-۲۱ روسی است، شناخته می‌شود و به‌شدت به سامانه‌های چینی وابسته می‌باشد. در عوض، ترکیه به سامانه‌ها و استانداردهای سازگار با ناتو وابسته است. همان‌طور که حیدر میرزا، تحلیلگر نظامی و خبرنگار جنگ در باکو می‌گوید، انکای JF-17 به سامانه‌های چینی برای آذربایجان از نظر سیاسی مشکل‌آفرین نیست. ذکر این نکته نیز خالی از اهمیت نیست که پاکستان جنگنده J-10C را نیز رسماً در سال ۲۰۲۲ وارد نیروی هوایی خود کرد. این جنگنده به‌عنوان یک جنگنده وزن متوسط در کنار جت جنگنده سبک‌وزن مشترک چین و پاکستان JF-17 عمل می‌کند. آن‌ها به اسکادران شماره ۱۵ «کبرا» PAF وارد شده و در پایگاه هوایی Minhas مستقر هستند. این جنگنده در واقع محصول مشترک چین و اسرائیل بوده است. سال ۱۹۸۸، اسرائیل موافقت کرد که با همکاری چین یک جنگنده طراحی نماید. این جنگنده مشترک قرار بود براساس IAI Lavi، یک جت جنگنده چندمنظوره تک‌موتوره نسل چهارم، ساخته‌شده توسط صنایع هوافضای اسرائیل (IAI) باشد. دانشمندان روسی در مؤسسه تحقیقات هوانوردی سیبری (SibNIA) در نوسیبیرسک، بر این باورند که J-۱۰ کم‌وبیش نسخه‌ای از IAI Lavi است. پاکستان از J-۱۰ برای همپایی پهپادهای JF-17C و Wing Loong II برای حملات هوایی و توپخانه‌ای به داخل ایران در ژانویه ۲۰۲۴ بهره برد. تجربه‌ای که رژیم باکو و دوستان اسرائیلی‌شان احتمالاً مایل‌اند از آن بیشتر بدانند.

سه برادر و سکوی KAAD

همان‌طور که پروفیسور گوونگ اشاره کرده، سه کشور برادر «گره خوردگی مسیرهای سیاسی-نظامی» متفاوتی دارند. پاکستان بیشتر از ترکیه می‌تواند به چین اتکا کند. به‌طور قابل توجهی، انتظارات پایه خلبانان ترک و پاکستانی براساس نیروی کار مشترک آن‌ها، یعنی F-16 ساخت ایالات‌متحده، نباشد است. به دلیل مختلف، نه پاکستان و نه ترکیه نتوانسته‌اند سامانه‌های زیربنایی و جنگ‌افزای F-16 خود را ارتقا دهند، اگرچه در آغاز سال ۲۰۲۴ ترکیه به‌طور رسمی قراردادی برای ارتقاء ۷۰ فروند F-16 به Block-70 و همچنین خرید ۴۰ فروند جدید منعقد نمود. بااین حال، این فرایند ممکن است به سبب تعویق در تحویل به مشکل بخورد.

پاکستان مسیر متفاوتی را در پیش گرفته است و پلتفرمی ایجاد کرده که دامنه بیشتری برای سفارشی سازی دارد و به کشورهای که برنامه JF-17 Block III را خریداری می‌کنند این امکان را می‌دهد تا از سامانه‌های موشکی که در انبار دارند نیز استفاده کنند. در راستای فرهنگ دفاعی غیرمتعهد پاکستان، جمهوری آذربایجان سنت شکنی بزرگ‌تری ایجاد خواهد کرد و برای اولین بار یک پلتفرم غیرروسی را وارد خاکش می‌کند. باکو در حال دستیابی به سامانه ارزان‌تری است و گمان می‌کند این برای وضعیتی که در منطقه دارد، مناسب است. بااین حال، ارزش افزوده قرارداد JF-17 این نکته را نیز در خود دارد که روابط چندلایه‌ای کارزار نظامی-صنعتی در حال ظهور بین پاکستان، ترکیه و آذربایجان را عمیق‌تر می‌نماید. در گفت‌وگو با معاون سابق نیروی هوایی پاکستان، سعید

سرمایه‌گذاری در نسل پنجم Su-57 یا Su-75 روسیه بسیار دور از ذهن به نظر می‌رسد.

JF-17 Block III Thunder جنگنده‌ای چندمنظوره است و سرمایه‌گذاری مشترکی است بین مجموعه‌ای هوافضای پاکستان (PAC) و صنعت هوانوردی چین (AVIC). سامانه‌های چینی، جت‌های جنگنده مدعی مجزه به نسل ۴/۵ را تجهیز کرده‌اند. به نظر می‌رسد پیشنهاد پاکستان با توجه به شرایط کنونی ناوگان آذربایجان، جهش کیفی رویه‌جولویی باشد و نوع و توازن نبرد هوایی در قفقاز را تغییر دهد.

آخرین نسخه «The Thunder Block III» در سال ۲۰۲۳ وارد خدمت شد و ادعا می‌شود مانورپذیری بهتری دارد، به‌ویژه به دلیل یک سیستم نمایشگر هولوگرافیک با زاویه باز. علاوه بر این، چندین ویژگی در خود دارد که به دیدی فراتر از توانایی بینایی چشمی خلبان کمک می‌کند. این جت جنگنده دارای آرایه رویشگر الکترونیکی فعال (AESA) و نیز رادار کنترل آتش سمعدی هوابرد پرتو ایکس، از نوع KLIJ-7A است. نسخه دوم این رادار به جت جنگنده امکان قفل راداری روی چندین هدف در شعاع ۱۵۰ کیلومتری را می‌دهد. در نهایت، تندر می‌تواند سامانه‌های موشک‌های هدایت‌شونده بُرد بلند (۲۲۰ تا ۳۰۰ کیلومتر) (PL-15) را حمل کند. این سامانه‌ها توانایی‌های سازه جنگنده را تغییر و بهبود می‌بخشند. به گفته سعید خان، معاون سابق سازمان هوافضای پاکستان، «نبرد هوایی نزدیک، دیگر مبحث مقایسه بین جنگنده‌ها نیست. امروزه این fox 1 یا ۲ نیست که اهمیت دارند، بلکه fox 3 است که [با قابلیت دید فراتر از پلتفرم جنگنده] سرنوشت نبرد را تعیین می‌کند.» به سادۀ ترین زبان، فوکس یا فاکس ویژگی مربوط به فعال سازی موشک است که از جنگنده شلیک می‌شود. این توانایی می‌تواند راداری نیمه‌فعال یا به شکل فروسرخ باشد یا رادار فعال [از جمله نکات قابل توجه در جزئیات مهم این است که Thunder دارای یک غلاف هدف‌گیری Aselpod در نقطه مرکزی خود است که توسط Aselsan ترکیه ساخته‌شده است. ASELPOD یک سیستم شناسایی، نظارت و هدف‌گیری الکترواپتیکی است که صرفاً برای هواپیماهای جنگنده طراحی شده است. ASELPOD همچنین به غلاف هدف‌گیری چند حسگرگی است که شامل موارد زیر است: وضوح بالا، نسل سوم FLIR، بردیاب لیزری / تعیین کننده هدف، ردیابی ویدیویی پیشرفته. به گفته سهرات گوونچ، استاد روابط بین‌الملل دانشگاه قدیر هاس (استانبول)، ترکیه ممکن است تأمین کننده آینده موتور جت جنگنده نیز باشد.

جنگنده Thunder جت پیش‌تر به کشورهای نیجریه و میانمار فروخته‌شده است و ظاهراً مذاکرات سازنده‌ای با عراق نیز در جریان است. به بغداد ۱۲ جنگنده جت به مبلغ ۶۶۴ میلیون دلار پیشنهاد شده است. این بدین معنی است که آذربایجان با آن ۱/۶ میلیارد دلار می‌تواند کل ناوگان خود را تجدید کند و زیرساخت‌های مورد نیازش را ایجاد نماید و نسل جدیدی از خلبانان را آموزش دهد. واضح است که چنین دادوستدی برآمده از یک روابط راهبردی و عمیق بین این دو کشور جدیدالتأسیس و نو به‌پاخاسته است. پاکستان جت جنگنده‌ای را ارائه می‌کند که در طیف وسیعی از محیط‌های جنگی قابلیت رقابت دارد، آن هم با قیمتی مناسب، با تضمین انعطاف‌پذیری زنجیره تأمین در برابر تهدید تحریم‌های احتمالی. ضمن اینکه براساس دکترین نظامی باکو، برای خرید فناوری‌های جدید و ایجاد بخش‌های صنعتی نوین و همچنین توسعه روابط موجود، روابط نظامی-فنی با سایر کشورها در دستور کار بوده است. مبنای حقوقی همکاری نظامی دو کشور، موافقت‌نامه همکاری در زمینه‌های نظامی و دفاعی است که در

